

ТРАХТЕНБЕРГ

Ісаак Михайлович — член-кореспондент НАН України, академік НАМН України, доктор медичних наук, професор, завідувач лабораторії промислової токсикології та гігієни праці при використанні хімічних речовин Державної установи «Інститут медицини праці ім. Ю.І. Кундієва НАМН України»

НАПЕРЕДОДНІ ВІКОВОГО ЮВІЛЕЮ

Про мемуари О. Головцова та інші книги-спогади як борги нашої пам'яті

На прикладі нещодавно виданої книги Олександра Головцова «*Primus inter pares (О первых меж равных)*» автор розмірковує про роль і завдання мемуарної літератури у збереженні пам'яті про минуле, про людей, які уособлювали ту чи іншу епоху. Великий розділ у книзі О. Головцова, яка складається з окремих біографічних нарисів, присвячено широковідомій унікальній родині Патонів, всіма шанований представник якої, Борис Євгенович Патон, президент і ровесник Національної академії наук України, відзначає цього року свій віковий ювілей.

У нас усіх є один якір, з якого, якщо сам не захочеш, ніколи не зірвешся: почуття обов'язку.

Іван Тургенєв

Спробуй виконати свій обов'язок, і ти дізнаєшся, що в тобі є.

Йоганн Вольфганг Гете

Primus inter pares. Так назвав Олександр Головцов свою нову, нещодавно видану книгу¹, в якій панує дух інтелігентності і спогадів. Наведені вище як епіграфи висловлювання класиків особливо стосуються авторів мемуарів і біографічних книг, які розповідають як про життя самого автора, так і тих його попередників і сучасників, які були для нього взірцем справжніх служителів вітчизни. А ще й беззавітної любові до малої батьківщини. А такою і для автора, і для більшості героїв його нарисів — людей науки і культури, була благословенна Умань. Її відомим уродженцям, а також тим, хто щиро любив це прекрасне місто з його неповторною «Софіївкою», і присвячено цю мемуарну працю.

Як зазначає автор уже на самому початку книги, він пише про тих, хто «гідно відзначився на історичних і культурних скрижалях за межами рідної країни» (Олександр Безбородько, Олександр Нікітенко), проявив себе як меценат чи збирач ху-

¹ Головцов А.Л. *Primus inter pares (О первых меж равных)*. Кн. 1. К.: Альфа-Реклама, 2018.

дожніх цінностей (Григорій Галаган, сім'я Тарновських), а також про представників української науки і культури пізніших років. Серед останніх, щирих шанувателів Умані, були Євген Патон, Борис Малиновський, Володимир Лукашев, Ірина Нестеренко.

Про себе та свою діяльність на ниві науково-технічної творчості автор у цьому виданні повідав читачеві вельми сучасно. Закінчивши в далекому Санкт-Петербурзі (тодішньому Ленінграді) відомий Електротехнічний інститут, він перебрався до Києва, де впродовж багатьох років працював у виробничому об'єднанні «Електронмаш». Привертають увагу спогади Олександра Леонтьовича про те, з якою гордістю і позитивним настроєм він і його колеги — фахівці з комп'ютерної обробки аерокосмічних знімків впроваджували електронну продукцію київського виробника і пропагували результати своєї діяльності. Втім, далі він з прикрістю зіставляє ту далеку вже київську атмосферу, професійний і суспільно-патріотичний ентузіазм з тим, що, на жаль, домінує нині. Ось лише одна його цитата: «Нині все змінилося, і тисячі моїх співгромадян виїжджають за кордон, полишають заради заробітку практично позбавлену науково-виробничої бази землю предків, зберігаючи в душах своїх дароване їм природою відчуття батьківщини, зберігаючи трепет-

не почуття до неї. І мені ця здійснена соціально несправедлива перебудова суспільства, його зубожіння додають болю, але не применшують сили моїх почуттів до землі, де народився і виріс, до людей, які мене виховували, навчали, формували як особистість, сприяли моїй самореалізації. І не тому я такий категоричний у цій думці, що вік і відповідний йому стан здоров'я не дозволяють мені податися за кращим життям в інші палестини (хоча і є така можливість), а тому, що «повітря батьківщини — воно особливе, не надихаєшся ним», тому, що любов до рідного гнізда, до батьківщини визначається не черговою державною системою, а є станом мого духу, способом мого життя — від його початку до завершення:

*Отсель пойду к последнему порогу,
Не ведая, что кроет сон его!
Кто даст мне вновь отрадную тревогу,
Волшебный трепет детства моего?»*

«**Пам'ять — це історія**». Цитований вище досить великий фрагмент з книги О. Головцова я навів повністю, адже такого роду судження і довірча тональність звернень до читача притаманні й іншим його нарисам. Усі вони наскрізь перейняті емоційним настроєм. Насамперед ті, в яких ідеться про подробиці життя й діяльності уродженців Умані.

Тут доречно особливо підкреслити, що творчість автора дозволяє воскресити минулі діяння героїв його книг. Хотів би нагадати слова мудрого Френсіса Бекона про те, що «пам'ять — це історія». Дійсно, доки ми писатимемо і розповідатимемо читачеві про попередників, прожиті життя і діяльність яких можуть слугувати предметом біографічних книг і нарисів, а також про сучасників, з якими довелося нам зустрічатися, спілкуватися, дружити, доти вони перебуватимуть у нашій з вами історії. Додам до цього, що нинішнім читачам, порівняно з відомим судженням Бекона, мабуть, менш знайоме визначення Рейна Карасті², який тонко помітив, що «історія — це не те, що було колись, це — люди, чий голоси ми чуємо крізь холод часів». Неординарне визначення, чи не так?

² Псевдонім філософа і літератора Бориса Рогинського.

Здається, у кожного з нас, навіть незважаючи на сьогоднішній *скептичний час*, протягом якого погляди і на минулі, і на нинішні реалії зазнають помітної еволюції, часом досить непередбачуваної, є власне сприйняття історії. Зауважу, що вираз «скептичний час» я запозичив у Миколи Пирогова, з його «Щоденника старого лікаря». Вважаю, що мають рацію наші колеги-мемуаристи: історія — це, мабуть, і власна пам'ять про минуле, про те, що було прожито і пережито, і голоси людей, які це минуле уособлювали. І наш обов'язок сьогодні — згадати і розповісти про них. Якщо ми не зробимо цього, то хто ж зробить це за нас?

У розмовах і дискусіях зі своїми друзями та колегами ваш покірний слуга, як і автор книги, про яку йдеться, раз у раз звертається до теми «мемуари — пам'ять — час — обов'язок». Ця проблема хвилює нас сьогодні особливо, оскільки вона суголосна з головними принципами людської моральності, які мають відображатися в мемуарних розповідях, — чесність, честь і гідність, обов'язок перед своїм часом і своїм поколінням... А ще з місією інтелігентів та інтелектуалів у нинішні, вельми непрості часи загальної невизначеності й розгубленості — одухотворити суспільні прагнення і надії на більш світле майбутнє своїх сучасників і тих, хто йде за нами слідом, — наступників та учнів. Не буду приховувати, такі дискусії не завжди приводять нас до єдиної думки — особливо, коли йдеться про непрості й неоднозначні події.

Викладені вище загальні міркування тією чи іншою мірою оприявлені в книзі О. Головцова, а щодо конкретного змісту біографічних нарисів, то немає жодних сумнівів у тому, що читач сприйме їх з інтересом. Це стосується передусім оповідань про вчених, серед яких варто зупинитися на шанованій усіма нами унікальній родині Патонів, без якої важко собі уявити інтелектуальну творчу сферу України в ХХ і ХХІ століттях. Особливо доречно це напередодні 100-річчя Національної академії наук України та її ровесника і президента Бориса Євгеновича Патона.

Ровесник Академії. Нарису в книзі О. Головцова про Бориса Євгеновича Патона та його

близьких, серед яких особливе місце посідає батько, Євген Оскарович, передував цілий ряд публікацій, про які тут доцільно нагадати. Однією з них, що свого часу найбільше мене вразила, був нарис відомого київського публіциста, який багато років очолював в Україні кореспондентський пункт популярної в минулому «Літературної газети», Григорія Кіпніса (авторський псевдонім К. Григор'єв). І зараз, перечитавши цей нарис, що зберігається в моєму архіві, я знову переконався, з одного боку, в гідній подиву журналістській спостережливості свого давнього друга, а з іншого — в тому, як один, на перший погляд, незначний випадок може свідчити про примітну обставину. В цьому випадку проявилися одні з найпривабливіших фамільних рис Патонів — їх виняткова порядність, шляхетність і делікатність.

Суть розповіді Григорія Кіпніса полягала в тому, що, виконуючи доручення редакції одного з київських періодичних видань, він підготував і опублікував матеріали про діяльність української Академії наук. Зрозуміло, ці матеріали, написані за змістом розмов з Борисом Євгеновичем Патonom, вийшли за підписом останнього, і йому, як це прийнято в подібних випадках, було нараховано гонорар. Запросивши Кіпніса зайти до нього, Борис Євгенович, не беручи до уваги жодних заперечень, вручив йому отриману від видання фінансову винагороду. І ось тоді Григорій згадав і розповів йому про те, як багато років тому так само не скористався своїм, цілком заслуженим, гонораром і Євген Оскарович Патон, з яким Кіпніс підготував і опублікував відповідний матеріал.

Як це характерно для патонівської родини — делікатність, яка так нечасто трапляється в подібних випадках. Як властива ця риса батькові й сину! Пригадую розповідь одного з ветеранів Інституту електрозварювання академіка Ігоря Костянтиновича Походні. Суть того, що він повідав мені (а було це на відпочинку в Конча-Заспі, де під час прогулянок ми вели цікаві розмови), зводиться до такого. На початку 1940-х років серед перших лауреатів Сталінської премії (найвищої тоді премії в країні) був і Євген Оскарович. Говорили, що вніс його до цього

почесного списку сам Сталін. Дізнавшись про премію (її було присуджено за здійснене вперше автоматичне зварювання під флюсом) і про те, що грошове її вираження досить велике, Євген Оскарович зателефонував до Москви В.М. Молотову, який був тоді головою Раднаркому, і сказав, що до цієї розробки, виконаної під його керівництвом і за його участю, причетні ще три співробітники, яким також має бути передбачено відповідну винагороду. Відповідь була безапеляційною і зводилася до того, що найвища премія призначається тільки «генералам», а що стосується їхніх підлеглих, то це вже прерогатива керівництва Інституту. Тоді Євген Оскарович запросив своїх співробітників — зі слів І.К. Походні, це були В. Дятлов, М. Горелов і В. Шорін — і попросив їх відкрити особові рахунки в ощадкасі. Потім, розділивши вручену йому в Москві винагороду на три частини, кожному з них перевів відповідну суму. Тобто віддав своїм співробітникам усю свою премію.

Про Бориса Патона я багато знав ще до того, як почав особисто спілкуватися з ним після мого обрання в Академію. Справа в тому, що в нашому будинку на поверх вище мешкала сім'я Бельфор, з якою ми давно дружили. Іра Громова — моя однокурсниця по медінституту, а Михайло Бельфор був одним із провідних фахівців Інституту електрозварювання. Працював він в Інституті, ще коли його очолював Євген Оскарович.

Син кравця з Бессарабії з рідкісним прізвищем, можливо — несповідимі шляхи Господні — від назви містечка в далекій Франції, Михайло Бельфор закінчив Київський політехнічний інститут у 1947 р. (це був перший післявоєнний випуск), здобувши диплом інженера-зварювальника. Однак працювати в Інституті майбутній кандидат технічних наук і завідувач ОКТБ почав на рік раніше. Тоді він, ще як студент-практикант, потрапив у міцні руки Євгена Оскаровича, який визначив для нього і тему диплома, і завдання попередньо попрацювати над потрібними Інституту проектами. Михайло Бельфор спочатку був роздратований, але потім усвідомив, що зроблена

йому пропозиція вельми цікава. Про цю розмову з директором Інституту він згадував у книзі «Оповідання про Патона», автором якої є Ігор Малишевський. «Помітивши моє пісню, без захвату, обличчя, — розповідає Бельфор про свою розмову з Євгеном Оскаровичем, — він лагідно посміхнувся: — Я так само, як і Ви, був незадоволений своїм першим завданням, коли в Петербурзі прийшов з інституту на Миколаївську казенну залізницю. Я — мостовик, а мені доручають спроекувати ... двері! А як до креслень чіплялися! І цих дверей, і інших настільки ж «важливих» об'єктів. Кільканадцять разів переробляв. І повірте досвіду старої людини — це дало лише користь...».

Далі Михайло Григорович пише: «Пізніше я зрозумів, що все це було задумано, щоб початківець пройшов шлях становлення за “програмою Патона”». Цей період становлення Михайло Григорович подолав успішно і став одним із визнаних професіоналів зварювальної справи. Вся його наукова і конструкторська діяльність пов'язана з Інститутом, у якому він працював усе своє творче життя, аж до раптової смерті. Його по праву можна вважати одним із тих, хто зробив вагомий внесок у багаторічну успішну діяльність цього унікального наукового закладу, дітища Євгена Оскаровича і продовжувача його справи — Бориса Євгеновича.

Отже, про Бориса Патона я багато цікавого дізнався від Михайла Бельфора. Але не тільки від нього. На квартирі Михайла Григоровича часто збиралися його колеги, і з деякими з них у нас склалися добрі стосунки. Це брат Бориса Євгеновича — Володимир Патон, співробітники Інституту електрозварювання Борис Медовар, Данило Дудко, директор дослідного виробництва Григорій Асоянц. Усі вони — люди з характером, зі своїми особливостями і схильностями. Найбільш емоційним і захопленим запам'ятався Володимир Патон, який мав кілька, як зараз кажуть, хобі, серед яких вирізнялися полювання і керування автомобілем. Людиною він був доброю і відкритою. Куди більш зібраним і суворим пригадується мені Борис Медовар, м'яким і спокійним — Данило Дудко. Так ось, від кожного з них я тоді багато

чув про Бориса Патона, який поставав особистістю не тільки самобутньою, а й глибоко шанованою всіма, хто з ним працював, спілкувався, дружив. Мене ж незмінно приваблює широта його натури, гострий розум, відсутність навіть тіні зверхності, демократичність і доброзичливість. Президент Академії наук України, голова Міжнародної асоціації академій наук, член багатьох зарубіжних академій, директор всесвітньо відомого інституту, вчений і громадський діяч, ім'я якого відоме далеко за межами України. Людина, здавалося б, недосяжна, як за своїм минулим анамнезом, так і за нинішнім статусом, він завжди залишається відкритим для широкого спілкування, доступним, щирим з людьми, незалежно від їхньої соціальної та іншої належності, відданим науці та Академії. За це переважна більшість творчої інтелігенції ставиться до нього з величезною повагою.

Останнім часом на тлі надскладної ситуації, що склалася в сфері науки, нерідко лунає оцінка багаторічного минулого досвіду переважно з негативних позицій. Звідси впливає й ігнорування всього того цінного і виправданого, що було в цьому досвіді, і глибоко помилкове прагнення зруйнувати все, що було зроблено в минулому, щоб потім, мовляв, почати творити з чистого аркуша. Саме про цю небезпечну тенденцію і попереджає нас Борис Євгенович, і я, як і багато моїх колег, повністю з ним солідарний. «Спостерігається у нас тенденція, — писав він в одній зі своїх публікацій, — починати все спочатку, старе зруйнувати, а потім почати будувати нове. Таким чином буде відкинуто весь накопичений досвід, традиції, які в цивілізованому розумінні слід шанувати, поважати, продовжувати». Близьку за змістом думку, і не лише стосовно наукової сфери, висловлює сьогодні і низка громадських діячів на Заході. Сенс її в тому, що сучасному суспільству важливо не загубити все те позитивне, що було в минулі часи. Ця думка перегукується з висловом Олександра Блока, який сказав, що «руйнуючи, ми — ті самі раби старого світу, а порушення традицій — також традиція».

Виступаючи на засіданні міжнародного круглого столу на тему «Наука і суспільство на

рубежі нового тисячоліття», Борис Патон звернувся до його учасників з побажанням тверезо оцінити нинішню складну ситуацію у світі. І при цьому не лякати один одного небезпекою «справжньою і уявною». «Всім нам, — сказав він, — слід злагоджено працювати, максимально використовувати наш величезний спільний науковий потенціал, високий авторитет нашої науки і вчених серед світової громадськості. Щодо мене, то я був і залишаюся оптимістом. Ми маємо всі підстави сподіватися, що людство зуміє запобігти катастрофі, яка йому загрожує. І допоможе в цьому наука». Вражаючі слова!

У такому самому ключі, як і в інших публікаціях, присвячених життю та діяльності академіка Патона, зокрема в кількох, що належать перу вашого покійного слуги, подано в книзі О. Головцова нарис під лаконічною назвою «Борис Євгенович Патон». Автор називає його «новела-есе» і на самому початку повідомляє, що нарис цей написано на прохання Бориса Миколайовича Малиновського — давнього і вірного колеги та друга президента Академії, який присвятив йому книгу «Академік Борис Патон — праця на все життя». Олександр Леонтійович зазначає, що «з усього різноманіття літератури про Бориса Євгеновича Патона, прочитаної мною, найбільше мені сподобалася книга Бориса Миколайовича Малиновського». І далі він справедливо підкреслює, що особливість цієї біографічної праці визначається всебічним висвітленням усіх граней життя видатного вченого і організатора науки, чому сприяли багатолітні добрі стосунки автора з героєм його книги.

Унікальний рід спадкових інтелігентів.

Зміст цього нарису явно виходить за межі його назви. Мають, багато хто з читачів почне знайомство з цією публікацією не з першої частини, обмеженої розповіддю про її героя, а з другої, де розповідається про історію роду Патонів. Тут читач знайде дуже цікаві матеріали, далеко не всім відомі, про славну династію, яку започаткував ще в першій половині XVIII ст. дід Бориса Євгеновича — Оскар Петрович Патон. Ще раніше згадувалися імена представни-

ків цього роду Георга і Петра Патонів, батька і сина, — перший був кухмістером при царському дворі, другий — архітектором Зимового палацу і Оранієнбаума. Примітно, що досягнутий Петром Патонем високий соціальний статус (його було нагороджено орденом Святого Володимира і удостоєно чину колезького радника) дозволив його синам Павлу та Івану зробити хорошу кар'єру. В історії роду згадується також Марія Патон, яка стала дружиною командира Софійського піхотного полку генерала Карла Густава Врангеля. У нарисі наведено відомості про життєвий шлях не тільки Петра Івановича, якому було присвоєно дворянський титул, а й його синів — Оскара Петровича і Миколи Петровича, також визнаних спадковими дворянами. За доблесну службу і бойові заслуги Петро Іванович Патон був відзначений чином генерала. Особливо докладно описано життєві перипетії Оскара Петровича, який у 14-річному віці вступив до Інженерного училища і успішно закінчив його. Направлений після завершення навчання на службу в Інженерний корпус як польовий інженер він через чотири роки отримав чин прапорщика і був відраджений «для вивчення гальванічних занять». Брав участь в оборонних заходах у званні поручика, а потім як командувач Першого кінно-піонерського дивізіону.

Розповідаючи про Оскара Патона, автор звертає увагу читача на факт, який посідає особливе місце в історії роду Патонів. Це дружба двох молодих товаришів по навчанню в Інженерному училищі — Оскара Патона і Федора Достоевського. Майбутній письменник, який переживав у ті роки матеріальну скруту, затіяв переклад і видання роману «Матильда» французького письменника Ежена Сю і залучив до цієї літературної праці разом із братом Михайлом свого друга Оскара. Ця не дуже вдала перекладацька спроба молодого Достоевського — окрема тема, а тут лише зазначимо, що незабаром літературні плани друзів закінчилися і Оскар Петрович цілком присвятив себе військовій кар'єрі.

Наприкінці 1856 р. його лейб-гвардії кінно-піонерський дивізіон було переформовано в

ескадрон і Оскар Патон, завершивши військову службу, зайнявся справами цивільними вже як надвірний радник. У подальшому його було призначено консулом у Бреславль. У Німці у нього та його дружини Катерини Дмитрівни народилися сини Володимир, Євген і Петро. Про народження Євгена Патона свідчить метрична виписка, видана в одній з православних церков Німці. Ось що написано в цьому документі, який на диво добре зберігся: «1870 року лютого двадцятого дня у російського консула відставного полковника гвардії Оскара Петровича Патона, лютеранського віросповідання, і законної його дружини Катерини Дмитрівни, православного віросповідання, — обидва першим шлюбом — народився син Євген, який того самого року березня двадцять дев'ятого дня хрещений священником Володимиром Левицьким і псаломщиком Феодосієм Гуляєвим. Хрещеними батьками були: Його Імператорська Високість великий князь В'ячеслав Костянтинович та Її Імператорська Високість княгиня Олександра Йосипівна, місце якої заступила фрейліна графиня Келлер».

Євгену Патону присвячена третина книги Головцова, яку автор назвав «Абрис життя і науково-інженерної творчості Євгена Оскаровича Патона». У ній розповідається про те, як молодий Євген навчався в Штутгарті, де його зарахували відразу до сьомого класу і йому довелося багато й наполегливо працювати, щоб наздогнати своїх однокласників. Особливо з математики, яку викладав директор. Потім Євген продовжив навчання в Бреславлі, куди переїхала сім'я. Він дослухався поради батька і обрав інженерно-будівельний навчальний заклад, вступив до Дрезденського політехнічного інституту і повністю поринув у навчання. Примітний його запис у студентському щоденнику: «На першому ж курсі я розробив тверді правила життя і поведінки і дав самому собі слово не відступати від них. Я не ділив лекції на важливі і другорядні і не дозволяв собі пропускати жодної з них, вів докладні записи-конспекти... З великим захопленням працював у студентському інженерному гуртку. Читав я запоем і вдома, і в публічній Дрезденській бібліотеці. Я намагав-

ся не обмежуватися рамками навчальних програм, розширювати свої знання».

Через три роки, перервавши на деякий час навчання, Євген Патон став призваним військовослужбовцем, служив артилеристом в одному з полків у Києві. Потім брав участь у військових маневрах у Курській губернії, куди його направили за розпорядженням начальства. Після одруження з Євгенією Петрівною Киселевською, яке відбулося в Чернігові, він повернувся до Дрездена, де завершив навчання в інституті. Слово тодішньому молодому фахівцеві: «Відразу ж після закінчення Дрезденського інституту я отримав кілька пропозицій. У самому інституті мені запропонували зайняти місце при кафедрі статистики споруд і мостів. Це обіцяло в майбутньому професуру. Я вагався. Трохи лякав такий швидкий перехід від ролі студента до ролі викладача. Однак мені нагадали, як одного разу я впродовж кількох тижнів не без успіху замінював на лекціях професора, який захворів, — і я погодився. Проектне бюро з будівництва нового дрезденського вокзалу надало мені посаду конструктора. Батько порадив прийняти цю пропозицію: не слід замикатися тільки у викладацькій шкаралупі. Батько завжди схвалював зроблений мною вибір професії, адже це була і його професія в минулому».

На цьому я завершу переказ нарису Головцова про життя і діяльність Євгена Оскаровича. Вважаю, що його подальша (після переїзду на роботу до Петербурга, а потім до Києва) діяльність як видатного інженера і вченого, теоретика і практика-мостобудівника читачеві добре відома. Зазначу тільки ще раз, що і його ім'я, і ім'я його сина Бориса виявилися нерозривно пов'язаними з вітчизняною наукою і технікою, стали відомими далеко за межами України. Серед книг про життєвий і професійний шлях Євгена Патона рекомендую тим, хто хоче про це дізнатися з перших вуст, прочитати «Спогади» самого Євгена Оскаровича (літературний запис Буряковського). Перекоаний, ці спогади читатимуться з величезним інтересом.

Замість епілогу. У завершальній частині свого нарису поділюся з читачем думкою, що

хоча про діяння гідного спадкоємця Євгена Оскаровича — Бориса Патона — на ниві становлення, розвитку та досягнень вітчизняної науки, ми, його сучасники, добре знаємо, перший і четвертий розділи нарису О. Головцова, в яких про це йдеться, заслуговують на особливу увагу. При цьому переказувати тут їх зміст навряд чи має сенс. Четвертий розділ, викладений автором у емоційній тональності, має назву «Борис Євгенович Патон як добрий геній Уманського парку «Софіївка». Нагадаю, що книга Головцова знайомить нас із благословенною Уманщиною, візитною карткою якої є чарівна «Софіївка». Слід погодитися з автором, який особливо відзначає, що Борис Євгенович у своїх «плідних президентських діяннях давав рух новим академічним інститутам і пов'язаним з ними виробництвам, заохочував розвиток нових наукових напрямів, був ініціатором гучних соціальних акцій». Справді, їх безліч. Однією з таких, найближчих авторові книги як уманцю, акцій була підтримка з боку Академії наук підпорядкованого їй (через Центральний ботанічний сад) парку «Софіївка», який навесні 1980 р. пережив стихійне лихо. Ліквідувати наслідки цієї природної катастрофи і відновити зруйноване паркове господарство вдалося насамперед завдяки Академії, очолюваній Борисом Євгеновичем. А ще завдяки героїчним зусиллям тодішнього колективу співробітників парку і його нового директора Івана Семеновича Косенка. Борис Євгенович разом з ним не лише планував відновлювальні роботи, а й постійно інспектував хід їх виконання, розробляв заходи, спрямовані на подальший розвиток «Софіївки». Пізніше у парку було зведено новий науково-лабораторний корпус, а в квітні 2005 р. за ініціативою Бориса Євгеновича та Івана Семеновича створено академічний науково-дослідний інститут. З цього нарису ми дізнаємося про ще одне шляхетне діяння славного ювіляра і напередодні його вікової річниці приєднуємо свій голос до вдячних слів автора: «Борис Патон — благодійник «Софіївки» і воістину її добрий геній». На завершення наведу давній вислів Сенеки: «Спогади про великих людей так само корисні, як і їх присут-

ність». Утім, додаю ще рядок із творчості вже пізнішого автора — письменника-романтика Костянтина Паустовського: «... на відстані зрозумілішим стає зміст прожитих років». Погодилося ж з ними...

Напередодні столітнього ювілею Академії її високошановний ровесник висловив думку, зміст якої варто зараз нагадати. Тим паче, що звертався він до молодих науковців, яким належить майбутнє Академії. «Ваш запал, — ідеться у зверненні Бориса Євгеновича, — невтомний творчий пошук і досягнення важливих наукових результатів — невимовно велика

цінність для української науки. Старше покоління науковців, як і молода зміна, сьогодні наполегливо працюють, навіть за фінансових і, в цілому, істотних ресурсних обмежень. Численні приклади успіхів наших учених за весь час існування Академії та, зокрема, останні десятиліття доводять відданість кожного з них своїй справі». Краще й не скажеш. Тож сподіваймося, що і молодше покоління науковців Академії, і їх попередники та вчителі після 100-річного ювілею будуть ще наполегливіше і натхненніше творчо працювати на благо народу України.